

Саясат психологиялық феномен ретінде

Бейсен Нұрбек

Саяси психология – саясаттану және әлеуметтік психологияның негізінде пайда болған пәнаралық ғылым саласы. Оның басты мақсаты болып саясаттың психологиялық механизмдерін талдап, барлық деңгейдегі саяси іс-әрекетті неғұрлым ұтымды түрде жүзеге асырудың практикалық ұсыныстарын жасау болып табылады.

Қазіргі саяси психологияны екі жақты қарастыруға болады. Бірінші жақтан батыстық саяси психология өз даму процесінде қарастырылса, екінші жақтан ресейлік және отандық саяси психологияның дамуы қарастырылады. Әрине бұл саяси психологиялардың дамуы тарихи қалыптасқан ерекшеліктерге байланысты өзара байланысты.

Батыстық саяси психологияның пайда болу уақыты ресми түрде 1968 жылы Американдық саяси ғылымдар ассоциациясының жанында саяси психологияның бөлімі ашылып, бірқатар АҚШ университеттерінде саяси психология курстары оқыла басталуымен байланысты. Бірақ саяси-психологиялық идеялардың пайда болуының түпкі тамырлары ежелгі антикалық кезеңге дейін барады.

Саяси психологияның пәні Дж.Кнутсонның пікірінше - “әлеуметтік топтар және бірыңғай ұлттардың, адамның саяси әрекет-қылығының, психологиялық компоненттері”.

Көптеген батыс елдерінде саяси психология практикалық саясаттың арсеналына тұрақты түрде енген. Бұл салада саясат өкілдерінің сайлау және т.б. әрекеттерінде эксперттің арнайы көмекері мен кеңес берулері пайдаланылады.

Саяси психологияның әдістемелік негізі - әрекет-қылықтық (бихевиоралдық) ерекшеліктер.

Саяси психология өзінің құрылсы, субъектісі және қозғаушы күштері бар адам іс-әрекетінің ерекшеліктерімен байланысты.

Саяси-психологиялық білімдерді қолдану практикасы мен теориясы, тарихы оның ғылым саласы ретінде шешетін негізгі үш міндеті бар:

- Саясаттағы психологиялық компоненттерді талдау, саяси процестердегі “адам факторының” ролін түсіну;
- Саясаттағы психологиялық аспектілерге болжаулар жасау;
- Бірінші және екінші міндеттердің негізінде субъективті фактор жағынан саяси іс-әрекетке ықпал ету.

Саяси психология принциптерін саяси психологтың өз жұмысында саяси психологияның объективті ғылым саласы ретінде дамуын қамтамасыз етуге арналған ұстанатын шектеулер деп те қарастыруға болады. Олардың ішінде негізгі үш принципті атауға болады:

1. Ғылыми объективизм мен салмақтылық принципі;
2. Принцип гласности и публичности;
3. Саяси-психологиялық зерттеулерде әлеуметтік-саяси контекстерді кеңінен есепке алу;
4. Қорытынды нәтижеге зейін қою;
5. бейтараптылық (нейтрализм) принципі.

Саяси психологияның негізгі проблемаларының актуалдылығын келесі схемалық көрсеткішпен жеткізуге болады:

Саясаттағы жеке тұлға психологиясын талдау екі жақты қарастырылады. Бірінші жақтан тұлғаны әлеуметтік-типтік сипатта, яғни белгілі тұлғаның саяси тұлға ретінде қалыптасу және даму механизімін талдау болса, екінші жақтан бұл проблема саяси лидерлікті жеке-психологиялық сипатта қарастыру.

Келесі деңгей – кіші топтар психологиясын: түрлі элитті топтар, фракция, қысым көрсетуші топтар әрекеттерінің психологиялық механизмдерін талдау.

Үшінші деңгей – үлкен әлеуметтік топтар (кластар, страттар, топтар және тұрғылықты халықтар қабаттары және т.б.) және ұлттық-этникалық қоғамдар (тайпалар, ұлттар және халықтар). Бұнда үлкен топтардың саяси шешімдерді қабылдаудағы қысым көрсетуінің психологиялық механизмдерін талдау.

Төртінші деңгей – бұқаралық психология және бұқаралық саяси көңіл-күйдің пайда болу механизмін талдау.